

Een voetnoot in de koloniale geschiedenis? Congolesische vrouwen en de verkiezingen in Belgisch-Congo*

Piet Creve, departement archief AMSAB

Een discussie in de marge

In 1948 kregen de Belgische vrouwen eindelijk volwaardig stemrecht. Daarmee kwam echter geen einde aan de geschiedenis van politieke ongelijkheid tussen vrouwen en mannen onder Belgisch staatsgezag.

Zowel de gemeenteraadsverkiezingen van 1957 als de nationale en provinciale verkiezingen van 1960 in Belgisch-Congo waren een exclusieve mannelijke aangelegenheid. Het is niet zo dat de kwestie van gelijke politieke participatie niet aangekaart werd. Aan blanke zijde gebeurde dat wat aarzelend. Zo voorzag de BSP in 1956 bij het uittekenen van de politieke evolutie van Belgisch-Congo verkiezingen met algemeen stemrecht "[...] eensdeels gebaseerd [...] op de stemplicht voor volwassen mannen en anderdeels op het facultatieve en/of op het examenkiesrecht voor volwassen vrouwen"⁽¹⁾.

Aan zwarte zijde waren de posities duidelijker. In een manifest van de beweging Action Socialiste van 1958 wordt gepleit voor "*l'émancipation démocratique*" van het land. De invulling van dit democratisch gehalte is een zaak van "*la volonté populaire, qui s'exprime par le vote égal de chaque citoyen, homme ou femme*"⁽²⁾. Wanneer Lumumba eind 1958 terugkeerde van de Conferentie van Accra, hield hij een meet-

ing in Leopoldstad. Hij riep alle Congolezen op zich te verenigen rond zijn politiek project, de Mouvement National Congolais. Lumumba had het expliciet over "*Les Congolais des deux sexes*"⁽³⁾.

Wetten tussen idee en praktijk

Alle halfslachtige en gemeende pleidooien ten spijt werden de allereerste verkiezingen in Belgisch-Congo georganiseerd zonder vrouwelijke participatie. Aan de gemeenteraadsverkiezingen van 1957 konden enkel mannen vanaf vijftientwintig jaar deelnemen. Misschien gelden voor deze verkiezingen nog verzachtende omstandigheden: het waren de eerste verkiezingen; het Belgisch koloniaal systeem was niet alleen paternalistisch, maar ook mannelijk chauvinistisch; de stem van de Congolezen zelf klonk nauwelijks door... Maar voor de verkiezingen van mei 1960 ligt dat toch anders: België had zich willens nillens bij de onafhankelijkheid van zijn kolonie neergelegd en Belgen en Congolezen organiseerden samen de overgang.

Op de politieke Rondetafelconferentie van begin 1960 in Brussel kwam een hele reeks onderwerpen op tafel. Eén ervan was dit over het kiesstelsel en het Congolesische staatsburgerschap.

Blijkbaar was er hier maar één heikel punt: het statuut van de 'colons', de Europese immigranten⁽⁴⁾. Afspraken inzake de organisatie van de nationale en provinciale verkiezingen moesten nog in wetteksten worden gegoten. Op 24 maart 1960 verscheen in het *Belgisch Staatsblad* de Wet betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen in Congo. Artikel 1 somt twee voorwaarden op waaraan kiezers voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers moesten voldoen: van Congolees statuut zijn of tenminste éérentwintig jaar oud zijn. Een derde voorwaarde blijkt uit de slotzin van artikel 1: "*Bij de eerste verkiezingen en bij eventuele nieuwe verkiezingen zoals voorzien in artikel 56, tweede lid, worden evenwel alleen de kiezers van het mannelijk geslacht tot de stemming toegelaten*"...⁽⁵⁾ Afdeling II, artikel 10, somt de verkiesbaarheidsvoorwaarden op: van Congolees statuut zijn, tenminste de leeftijd hebben van vijftwintig jaar en sedert tenminste vijf jaar in Congo verblijven⁽⁶⁾. Opvallend is dat de bijkomende voorwaarde uit artikel 1, die vrouwen uitsluit, niet herhaald wordt. Gaat het om een vergetelheid van de wetgever of klinkt hier een verre echo door uit onze vaderlandse geschiedenis waar vrouwen vóór de wet van 1948 wél verkozen konden worden in het parlement, maar zelf niet konden stemmen? Voor de provinciale verkiezingen voorzag de wet van 23 maart 1960 een gelijkaardige regeling qua kiesbevoegdheid en verkiesbaarheid.

Probleem? Welk probleem?

Voor deze voetnoot in de koloniale geschiedenis zijn lang niet alle bronnen geraadpleegd. Maar de opgespoorde schaarse gegevens over de vrouwelijke participatie aan het politiek bedrijf in Belgisch-Congo, dit wil zeggen stemrecht voor het lokale, regionale en nationale niveau, suggereren dat dit nauwelijks een the-

ma wás. Die indruk wordt bevestigd door reacties van (Belgische) tijdgenoten die enigszins verwonderd reageren op de vraag wat zij afweten van dit onderwerp. Ook in de literatuur rond vijftig jaar vrouwenstemrecht lijkt geen link te worden gelegd met de blijvende politieke onmondigheid van de Congolese vrouwen. Pas na de onafhankelijkheid kregen ze stemrecht. Maar net als voor hun Belgische zusters was dit slechts een etappe in de moeizame weg naar volwaardige politieke gelijkheid. Wat blijft, zijn een aantal jeukende vragen. Hoe kan een proces van dekolonisatie, een fundamenteel emancipatorische beweging, nagevoel geruisloos de helft van de betrokken bevolking negeren? Van Congolese zijde kwamen duidelijke pleidooien voor politieke gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Vertolkten die een minderheidsstandpunt of is de kwestie van het vrouwenstemrecht in politieke onderhandelingen door de Congolese participanten nooit hard gemaakt? En wat België betreft: leden de politici en de vrouwengroeperingen zo kort na de wet van 1948 aan collectief geheugenverlies? Misschien lag het simpeler en waren Belgische en Congolese politici het ondanks hun meningsverschillen stilzwijgend eens over één ding: politiek is een mannenzaak.

* Met dank aan Rik De Coninck.

(1) *Programma voor Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi, Belgische Socialistische Partij - Buitengewoon Congres van 30 juni en 1 juli 1956*, Brussel, 1956, p. 11.

(2) *Manifeste du Mouvement Socialiste, Léopoldville, 26.05.1958*, pp. 1-2 (AMSAB, archief Nolevaux).

(3) I. NDAYWEL E NZIEM, *Histoire générale du Congo-De l'héritage ancien à la République Démocratique*, Paris-Bruxelles: De Boeck & Larcier, 1998, p. 535.

(4) I. NDAYWEL E NZIEM, *Histoire générale [...]*, p. 546.

(5) *Belgisch Staatsblad*, 24.03.1960, p. 2121.

(6) *Belgisch Staatsblad*, 24.03.1960, p. 2122.